

Необходимо отметить, что нами предложен подход к классификации корпораций на основе рассмотрения их как сложных социально-экономических систем, при этом все корпоративные объединения можно разбить на две большие группы в зависимости от формы интеграции (на основе прав собственности, а соответственно жесткого корпоративного контроля, а также на основе договорных отношений по решению какой-то рыночной проблемы, другие невозможности или сложности ее решения самостоятельно). Дальнейшее исследование в данном направлении связано со структуризацией форм корпораций, выделения их элементной базы и основных корпоративных систем управления и взаимодействия.

1. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 р. №436-IV // АТЗТ “Видавництво “Право”, 2003. – 37 с.

2. Беляева И.Ю. Интеграция корпоративного капитала и формирование финансово-промышленной элиты: Российский опыт. – М.: Финансовая академия при Правительстве РФ, 1999. – 152 с.

3. Динз Грейм. К победе через слияние. Как обратить отраслевую консолидацию себе на пользу. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 252 с.

4. Драчева Е.Л., Либман А.М. Проблемы глобализации и интеграции международного бизнеса // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – №4. – С.56-64.

5. Драчева Е.Л., Либман А.М. Проблемы определения и классификации интегрированных корпоративных структур // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – №1. С.35-42.

6. Кондратьев В.Б. Корпоративное управление и инвестиционный процесс. – М.: Наука, 2003. – 318 с.

7. Мазур И.И. Корпоративный менеджмент: Справочник для профессионалов / И.И.Мазур, В.Д.Шапито, Н.Г.Ольдерогге др.; Под общ. ред. И.И.Мазура. – М.: Высш. шк., 2003. – 1077 с.

8. Назарова Г.В. Організаційні структури управління корпораціями. – Харків: ХДЕУ, 2004. – 408 с.

9. Рудык Н.Б. Конгломеративные слияния и поглощения: Книга о пользе и вреде непрофильных активов. – М.: Дело, 2005. – 2004 с.

10. Румянцев С.А. Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 149 с.

11. Татаркин А.И. Динамика корпоративного развития. – М.: Наука, 2004. – 502 с.

12. Фельдман А.Б. Управление корпоративным капиталом. – М.: Финансовая академия при Правительстве РФ, 1999. – 107 с.

Получено 06.04.2005

УДК 336.748

О.Д.РЯБЧЕНКО, канд. экон. наук

Національний технічний університет „Харківський політехнічний інститут”

ЕНЕРГЕТИКА В КОНТЕКСТІ АЛЬТЕРНАТИВ РОЗВИТКУ

Розглядаються економічні і організаційні проблеми енергетики в контексті альтернатив розвитку на етапі перехідної економіки України у порівнянні з основними світо-

вими тенденціями.

Постановка проблеми енергетики в контексті альтернатив розвитку в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями, такими, як приватизація і розвиток атомної енергетики, залишається дискусійним з моменту виникнення перших електростанцій. В 70-і роки ХХ ст., коли ще серйозно і не замислювались про можливість виникнення аварій на атомних електростанціях, атомна енергетика розвивалась швидкими темпами. Припускалось, що до кінця ХХ ст. в світі мали побудувати 1600 енергоблоків загальною потужністю 1600 ГВт. В колишньому Союзі також намагались не відступати від розвитку світового науково-технічного прогресу. Згідно директив з'їздів партії в СРСР атомні потужності до кінця ХХ ст. повинні були дорівнювати 100 ГВт, реально ж вийшли на 35 ГВт [1]. Однак, після Чорнобильської трагедії, коли величезна кількість земель була отруєна радіонуклідами і зросли спалахи ракових захворювань на забруднених територіях, у світовому товаристві почала переважати думка про необхідність згортання програм розвитку атомного сектору енергетики і закриття вже існуючих 440 блоків. Проте, нині в більшості країн віддається перевага “мирному атому”, оскільки в найближчі 20-30 років навряд чи знайдеться більш-менш реальна альтернатива цьому джерелу енергії.

У даному контексті розвиток атомної енергетики в Україні неминучий, інакше ми ризикуємо з кожним роком збільшувати свою енергетичну залежність від сусідів, і в першу чергу від Росії. За оцінками експертів, головним фактором, що впливає на всі види енергетики, навіть на наукоємну атомну, є стрибання світової ціни на нафту. І зміни в кількості замовлень на будівництво атомних електростанцій завжди з точністю повторюють криві вартості нафти. Особливо це актуально нині, коли добудовуються додаткові потужності на Рівненській і Хмельницькій атомних електростанціях.

У зв'язку з цим питання про майбутнє ядерної енергії в Україні має звучати в прагматично-економічному ключі: в яких технологічних і фінансових умовах буде розвиватися даний сектор вітчизняного паливно-енергетичного комплексу, оскільки через 10-15 років нарікати на недалевидність прогнозів про стан України у світовому енергетичному розкладі буде пізно.

За даними, наведеними Адміністрацією енергетичного інформування США (EIA), споживання енергії у світі в період 2001-2025 рр. зросте на 54,0%. Причому очікуване щорічне зростання споживання в країнах, які розвиваються, становить 5,1% у порівнянні з 1,2% в індус-

тріальних. ЕІА прогнозує збільшення світового виробництва ядерної електроенергії з 2521,0 млрд. кВт·год в 2001 р. до 3032,0 млрд. кВт·год в 2020 р., після чого очікується падіння до 2906,0 млрд. кВт·год в 2025 р.

Безумовно, на фоні світового зростання споживання електроенергії Україна виглядає більш, ніж скромно. Проект “Енергетична стратегія України на період до 2030 р. і подальша перспектива” передбачає в своєму базовому варіанті збільшення споживання електроенергії в Україні до 352,6 млн. кВт·год в 2030 р., що майже в два рази перевищує нинішній рівень споживання. При цьому розвиток генеруючих потужностей оформлено в п’ять сценаріїв розвитку, з них базовий віддає перевагу вугільним технологіям. В даному контексті виробництво атомної електроенергії припускається зменшити в 5 разів – до 11,0-13,0 млн. кВт·год в 2030 р., що становить майже 3,0% від загального обсягу виробництва електроенергії [1].

Але чи тільки на енергію мирного атому слід розраховувати України?

В електроенергетичний комплекс України нині входять 27 енергопостачальних компаній, 4 генеруючі і 2 гідрогенеруючі. Крім того, генерацією електроенергії займаються 5 атомних станцій, які нині приватизації не підлягають [2]. Доля ядерної енергії в загальному національному електровиробництві складає 45,1% [3].

В нашій державі виробляється 94,0 млн. т умовного палива. Для енергозабезпечення народного господарства необхідно не менше 300,0 млн. т умовного палива. На комунальні послуги витрачається 17,0 млрд. м³ газу, на виробництво електроенергії – 34,0 млрд. м³. Крім того, щорічно використовується 10,0 млн. т бензину і 14,0 млн. т дизельного палива. Нині витрати енергії на комунальні потреби одного жителя України становлять 500-1000 кВт·год на рік. Щоб якось ліквідувати цю прогалину, Україні доводиться імпортувати енергоносії з-за кордону. Імпорт нафти і газу – це основна стаття торгового дефіциту нашої держави по відношенню до Росії [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми, показує, що ці труднощі не подолано і нині. Це питання було й залишається в епіцентрі уваги провідних вчених і дослідників. Ці процеси і сьогодні активно досліджуються такими вченими, як О.В.Ареф’єва, В.П.Бабич, Д.В.Бабич, М.М.Єрмошенко, В.С.Клочко, І.І.Лукінов, П.Г.Перерва та ін. Таким чином, альтернативна енергетика перетворилась у загальносвітову тенденцію.

Невирішеними раніше частинами загальної проблеми альтерна-

тивної енергетики залишаються обмежені можливості її використання, критерії підвищення її соціально-економічної ефективності в часі і просторі.

Метою даного дослідження є висвітлення ролі потреб і можливостей альтернативної енергетики з використанням світового досвіду її реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження слід розпочати з того, що потреби нашої держави в забезпеченні енергією постійно зростають. Особливо швидко це відбувається у сільському господарстві, де все ширше використовуються інтенсивні технології. До речі, розвинуті країни витрачають до 32,0% своїх національних енергоресурсів на виробництво сільськогосподарської продукції (наприклад, Швеція). Постачати енергоносії на великі віддалі в сільську місцевість не завжди економічно вигідно через великі втрати при транспортуванні. При цьому слід зазначити, що промисловість тієї ж Швеції споживає 37,0% всієї енергії [6]. З іншого боку, забруднення навколишнього середовища шкідливими відходами промислового і сільськогосподарського виробництва загрожує здоров'ю людей. Світовий досвід засвідчує, що одним з шляхів виходу з цієї ганебної ситуації є розробка технологій отримання енергоносіїв із шкідливих для навколишнього середовища індустріальних і сільськогосподарських відходів, а також з біомаси та сільськогосподарських рослин. Продуктом, отриманим після переробки відходів, є біогаз – майже чистий метан з невеликими домішками етилену і етану. Згідно прогнозів Міжнародного енергетичного конгресу, до 2020 р. частка нетрадиційних джерел енергії у світі становитиме 1,5-2,7%, нині вона дорівнює – 0,7%. У відповідності з Енергетичною програмою України на період до 2010 р. передбачено виділити до 1,450 млрд. грн. на розробку нетрадиційних джерел енергії (сонячної, хвильової і так далі). Слід зазначити, що використання вітрових пристроїв для отримання енергії в південних штатах США нанесло збитків навколишньому середовищу через сильні низькочастотні коливання. Крім того, спеціалісти стверджують, що в більшості регіонів України сила вітру надто мала, і через те її неможливо використовувати в промисловому масштабі.

Обмежені можливості використання геліоенергетики і деяких інших нетрадиційних видів енергетики зумовлені ще і кліматичними особливостями України. В нашому дослідженні є сенс більш детально розглянути проблеми розвитку біоенергетики як одного з найбільш екологічно чистих видів отримання енергії.

Як не парадоксально, лідерами в області біогазової технології є не визнані гранди світової економіки, а азійські держави з економікою, що розвивається.

Провідне місце з виробництва біогазу займає Китай. Починаючи з середини 70-х років ХХ ст. в цій країні щорічно будувалось біля мільйона метантенків (невеликих реакторів з виробництва біогазу) обсягом 8-10 м³. До 1987 р. їх кількість досягла 10,0 млн. шт., а загальний реакторний обсяг – 90,0 млн. м³. Крім того, побудовано також 40,0 тис. реакторів великого обсягу. Нині Китай забезпечує 30,0% національних потреб в енергії за рахунок біогазу. За оцінками експертів, Китай може переробляти на рік до 230,0 млн. т відходів (в перерахуванні на суху речовину) і виробляти до 110 млрд. м³ біогазу. До 2000 р. в Китаї планувалось довести число метантенків до 30,0 млн. шт., що дозволить переробляти до 1,0 млрд. т відходів і виробляти до 500,0 млрд. м³ біогазу на рік (це еквівалентно 350,0 млн. т умовного палива).

Друге місце в світі з виробництва біогазу займає Індія, де ще в 30-і роки ХХ ст. була прийнята перша в світі програма з розвитку біогазової технології. На кінець 1987 р. в сільських районах Індії було побудовано більше 1,0 млн. шт. метантенків, що дозволило поліпшити енергозабезпеченість низки сіл, їх санітарно-гігієнічного стану, уповільнити вирубування навколишніх лісів і покращити ґрунти.

В Непалі до середини 1987 р. нараховувалось 40 громадських біогазових пристроїв, а ще 2120 метантенків знаходилося в індивідуальному користуванні. Нині в цій країні створена і активно функціонує Непальська національна біогазова компанія.

Біогазові пристрої успішно працюють у багатьох тваринницьких господарствах Японії.

На перший погляд може скластись враження, що біогазова технологія – це остання соломинка потопаючим і розвинутим країнам просто немає потреби прибігати до неї. Але не слід забувати, що добробут нації залежить не тільки від рівня розвитку, продуктивних сил, але і від уміння раціонально і дбайливо використовувати існуючі ресурси. Приклад північноамериканських гігантів – США і Канади – прекрасно демонструє, як розумне господарювання і використання вторинної сировини дозволяють заощаджувати капітали і здоров'я людей.

Інтенсивні фундаментальні і прикладні дослідження з проблем отримання біогазу проводяться в США. Загальне виробництво біопалива (в тому числі біогазу) в цій країні на початку 80-х років ХХ ст. становило 75,0 млн. т умовного палива. Нині в США переробляють в біогаз 372,0 млн. т відходів.

Окрім відходів тваринництва, в США навчилися використовувати

відходи рослинництва і целюлозного виробництва (їх виробляється до 300,0 млн. т на рік). Тут розроблено проект заводу, призначеного для отримання біогазу із стеблин кукурудзи. Завод складається з чотирьох послідовно з'єднаних метантенків обсягом по 50,0 тис. м³ кожний. За рік таке підприємство зможе випускати до 500,0 млн. м³ біогазу, переробляючи до 1,5 млн. т сухих стеблин кукурудзи.

Компанія Reinolds, Smith & Hils Inc. ще в 1978 р. розпочала займатись проблемою біогазофікації міських відходів (Помпано-біч, штат Флорида). Програма експериментальних досліджень була успішно завершена. Її результатом стала розробка технології ReCom, що включає сортування та дрібнювання відходів, розбавлення їх стічними водами з наступною переробкою в метантенках (з тонни відходів отримується 360-450 м³ біогазу).

Не відстає від США і Канада. На кінець 1987 р. в цій країні налічувалось декілька десятків біогазових пристроїв найрізноманітніших типів обсягом від 16 до 5700 м³, розміщених в 16 центрах (фермерські господарства, науково-дослідні інститути і так далі). Правда, продуктивність цих установок мала.

Широким фронтом проводяться дослідження з промислової біогазифікації і в Західній Європі. Причиною цього став потужний стрес, що відчули країни регіону внаслідок застосування інтенсивних технологій в промисловості та сільському господарстві. У деяких країнах, зокрема в Нідерландах, відходи нікуди дівати, вони забруднюють навколишнє середовище і погіршують санітарно-гігієнічний стан.

У багатьох країнах Європейського Союзу за прикладом Індії і Китаю прийнято спеціальні національні програми по біогазу, швидкими темпами зростає кількість біогазових пристроїв, працюючих на своїх відходах, і пристроїв, що переробляють міські відходи (до 100,0 млн. м³ на рік).

В Німеччині лідером в області біогазової технології є Брауншвейгський інститут технології. Слід зазначити також великі успіхи цієї країни в промисловій реалізації біогазової технології. На відміну від Японії і США, в Німеччині 90,0 % стічних вод оброблювалось біологічними методами. Конструкція метантенків в останні роки була поліпшена, і вони стали більш ефективними.

В Англії за допомогою біогазу в 1990 р. вдалось покрити всі енерговитрати в сільському господарстві. В Лондоні діє один з найкрупніших у світі комплексів з переробки побутових стічних вод. Він виробляє 92,0 млн. м³ біогазу на рік.

Англійська компанія Devers & Associated Ltd. створила систему АОХ для утилізації рідинних відходів тваринництва. Ця система з ус-

піхом запроваджена в одному з свинарних комплексів Великої Британії (загальне поголів'я свиней в ньому становить 22000).

В Україні існує величезний потенціал розвитку біопаливної енергетики. В країні виробляється до 130,0 млн. т органічних відходів на рік. В ідеалі з них можна отримати 32,5 млрд. м³ біогазу або 26,0 млн. т умовного палива. В останній час в Україні стали розроблятися методи переробки шкідливих відходів сільського господарства. Наприклад, на Київській птахофабриці вже введена в експлуатацію дослідна установка з переробки відходів, що виробляє на добу 20-30 м³ біогазу з кожної тонни органічної речовини. В Сумах запроваджений пристрій “Біогаз – 301С” для переробки гною. Можна навести приклади і з інших регіонів. Проте, не дивлячись на перспективність вибраного напрямку, досвід роботи пристроїв засвідчує про те, що вони поки що надто дорогі і неефективні. Фактично, не з'явившись на світ, пристрої вже виявились морально застарілими і не здатними конкурувати із західними аналогами. Причиною тому є низький технологічний рівень нашого машинобудування.

Виникає питання: „Так що ж, нам доведеться відмовитись від ідеї використання біопалива?”. Ні, існує ще один спосіб отримання біогазу – з біомаси. Його сутність полягає в тому, що спочатку на певних сільськогосподарських угіддях вирощуються рослини, а потім вони у вигляді зеленої маси розміщуються в реактори для отримання біогазу. В умовах родючості земель України перспективно виглядає спрямування зусиль наукової думки на створення біоенергетичних господарств (перш за все індивідуальних). В них вирощувалися б продуктивні види рослин (наприклад, амарант, топінамбур, очерет та ін.), а потім отримана біомаса (самостійно або в суміші з відходами сільськогосподарського виробництва) використовувалася б для комплексної переробки в різноманітні види палива (газоподібній водень, метан, тверде і рідке паливо), а також в інші продукти за допомогою гнучких, екологічно чистих біотехнологій. Така ідея не нова у світовій практиці, наприклад, в США ведуться систематичні дослідження по створенню таких енергетичних ферм (їх координує Флоридський університет).

З 1 т такої сировини можна отримати 0,1-0,4 т умовного палива, а також 0,8-0,9 т добрив. Нині в сільській місцевості, де особливо відчутний нинішній паливно-енергетичний баланс, однаково необхідні всі види палива: газоподібне – для опалення, рідке – для функціонування транспорту, тверде – для отримання теплоносіїв.

Проте для створення крупних пристроїв з переробки біомаси і відходів у біопаливо необхідні великі витрати, що в нинішніх умовах Україна дозволити собі не зможе. Тому рятівною ниткою стане для нас

розробка комплексного модульного реактора для індивідуальних господарств, в якому можливе отримання всіх видів палива при паралельному незаражуванні відходів сільськогосподарського виробництва. Наукові дослідження в цьому напрямку проводяться нині вченими лабораторії біотехнології Національного університету “Києво-Могилянська академія”, де створено проект сільського котеджу, складовою частиною якого є вбудований реактор для переробки біомаси і сільськогосподарських відходів. Цей реактор здатний проводити всі види палива, покриваючи потреби крупного індивідуального господарства в енергії. Нині за цим проектом у Київській області будується дослідний котедж, який стане, по сутності, першою в Україні діючою енергетичною фермою [4]. Дуже хотілося б вірити в успіх цього експерименту.

Одним з напрямків використання альтернативної енергетики є використання енергії малих рік. Більше за всіх досягав успіхів у просуванні альтернативних і екологічно чистих технологій Європа. Наприклад, у Франції енергія “мускульної” сили малих рік дає вже 15,5% “струму”, в Німеччині – 12,5%, в Італії – 25,0%, в Швеції – 60,0%, а в Австрії – 78,0%. До речі, в цих країнах нафтопродукти при ціні за барель нафти більше 35 доларів взагалі вважаються “замикаючим” паливом, тобто використовуються мінімально. Україну в напрямку використання альтернативної енергії малих рік підштовхують ще і зобов’язання, взяті нею при підписанні Європейської енергетичної хартії: активно запроваджувати ідеологію використання відновлюваних джерел енергії і збереження екологічної рівноваги. Але якщо європейці експлуатують і вітро-, і геліо-, і гідроресурси (залежно від їх переважання в тій або іншій місцевості), то наші вітчизняні 7,0% альтернативної електроенергії дають майже виключно за рахунок крупних гідроелектростанцій, споруджених ще при СРСР: Дністровська і шість станцій дніпровського каскаду. На малі станції, яких залишилося менше 50, припадає 0,1%. Для порівняння: в маленькій Австрії працюють – 1200 мініГЕС, у Франції – 1700, в Німеччині – 5700, а чемпіоном нині є Китай з 8000 станціями-малюками.

Але, виявляється, мала гідроенергетика в Україні вже пережила дійсний бум. У 30-ті роки ХХ ст. в Україні було близько 1500 мініГЕС. До кінця 60-х років ХХ ст. їх було біля 900. Проте з відкриттям сибірських нафтових і газових родовищ, “приборканням” атома і спорудженням грандіозного каскаду із станцій і водосховищ на Дніпрі вони відійшли на задній план. Переважна більшість з них нині перебуває в занедбаному стані, законсервовано або взагалі списано на брухт. Як показав час, вони цього не заслуговували.

За оцінками експертів, нині з відносно невеликими витратами їх

можна реконструювати і забезпечити надійну експлуатацію ще років на 40. Адже там збереглися практично готові загати і греблі. А на деяких станціях за рахунок використання сучасних матеріалів і компоновок, а також підвищення віддачі можна отримати потужність, близьку до таких гігантів, як Київська і Каховська гідроелектростанції.

На другому етапі розпочинається будівництво нових міністанцій, що зможуть працювати в найнеочікуваних місцях. Для прикладу, на шлюзах, як в Німеччині, або на водоводі в Ялті, де стоїть п'ять мікрогідроелектростанцій. Важливо також, що за допомогою таких гідроспоруд можна регулювати обсяг води в період весняної повені (наприклад у Карпатському регіоні), що різко зменшує витрати на ліквідацію їх наслідків і поліпшує екологічну обстановку. До речі, в Німеччині будують навіть станції з низькою напорністю, котрі можуть працювати на рівнинних річках, щоб не будувати високі греблі і не затоплювати великі території. А українській вчений Петро Слинько розробив унікальну, в планетному масштабі, технологію створення безгреблевої гідроелектростанції на тихих річках, котра дозволить забезпечити “струмом” невеликі міста і села.

Припускається, що всі роботи з реконструкції і будівництва повинні здійснюватись за рахунок вітчизняних та закордонних інвесторів. Але, як стверджують експерти, відновити таку ГЕС і дати електроенергію – це пів-справи, головне – окупність проектів. І тут без підтримки держави не обійтись. Справа в тому, що вартість обладнання для малих ГЕС висока і коливається в межах 5-10 тис. грн. на 1 кВт потужності, адже кожна з них унікальна. Та й енергії вони дають відносно мало, оскільки піковий режим триває тільки 2-3 місяці на рік. Звідси термін окупності розтягується на 5-7 років, а якщо під проект брати кредит у банку під 19-20% річних – до 10 років.

Іншими словами, малі ГЕС на перших порах вимагають певної опіки, щоб потім перейти на роботу в звичайному режимі і давати найдешевшу і екологічно чисту електроенергію. Так, за даними голови Державного комітету з енергозбереження Ю.Шульги, якщо гребля – в гарному стані, то собівартість “струму” може вийти всього 1,2 коп. за кіловат. Але і в решті випадків вона однаково виявляється нижче, ніж у ТЕС, – від 6 до 10 коп. Але спочатку тариф може доходити і до 25 коп. за 1 кВт, адже інвестору треба повернути гроші. А потім він становитиме в середньому 4-10 коп. для населення і до 20 коп. – для підприємств.

Вітчизняні виробники багато не вимагають, їх побажання цілком здійсненні і більша частина з них вже прописана у відповідному проекті постанови Кабінету Міністрів України. Проте і до нині цей доку-

мент не прийнято, а термін виконання деяких його пунктів вже сплили. Таким чином, по-перше, пропонується на деякий час звільнити компанії, що займаються реконструкцією або зведенням малих ГЕС, від деяких податків, в тому числі на воду – хоча б на термін будівництва і виходу на самоокупність, як це прийнято в Литві, Польщі і Білорусі. По-друге, вишукувати можливості пільгового кредитування під заставу майна станцій за ставками до 10,0% річних. І по-третє, законодавчо закріпити право пріоритетної реалізації “гідроколоватів” за нерегульованими тарифами і в межах відповідних областей.

Поки що ж ентузіасти наштотхуються на серйозні перешкоди. Як розповів голова правління ДАК “Укргідроенерго” Семен Поташник, його організація намагалася відновити маленьку Білоцерківську ГЕС потужністю 200 кВт. Але чиновники написали такі технічні умови, що легше було збудувати нову станцію. Потім пішли проблеми із землею та інвесторами, і справа загальмувала. “В зв’язку з цим мені вбачається показовим приклад В’єтнаму, – говорить С. Поташник, – я не вірив, що там так швидко зможуть реалізувати аналогічну програму. Проектується, скажімо, міні-станція, гроші дають приватні інвестори, – це надійніше, ніж мати справу з банком. За 2-2,5 роки ГЕС окуповується, інвестори продають її, а гроші вкладаються у наступний об’єкт. У нас є погодження світового банку на кредитування, проявляли зацікавлення бізнесмени із Словенії, Португалії і навіть компанія “Сіменс”. Але коли її менеджери дізнались, з якою тяганиною і поборами їм доведеться зштотхнутися, їх і слід зник...”[6].

Таким чином, висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку вказують на те, що нафтова криза, що спалахнула в котрий раз у світі, відчутно вдарила і по Україні, нагадавши, що поважаючи себе держава повинна турбуватись про енергетичну незалежність. Провідні і розвинуті країни світу вже давно зрозуміли, що майбутнє – за альтернативною енергетикою. Для України використання енергії малих рік може стати надійною підтримкою, адже її потенціал достатньо великий. Інше джерело альтернативної енергетики – біопаливо – зможе значною мірою підтримувати як сільське господарство, так і енергетичну промисловість нашої країни.

1.Землянский В. Высокое напряжение «Энергоатома» // Зеркало недели. – 2004. – № 31(506). – С.10.

2.Рябенко О.Д. Приватизация і оптимізація функціонування промисловості. – Харків: Основа, 2001. – С.203.

3.International Journal for Nuclear Power (№ 4, квітень 2004 р.).

4.Вишня Г., Денисенко В. Альтернативная энергетика: иллюзии и возможности // Финансовая Украина. – 1996. – № 31(141). – С.4.

5. Волков А.М. Швеция: социально-экономическая модель. – М.: Мысль, 1991. – С.60.

6. Яворская Н. Почему Украина почти не использует дешевую и экологическую энергию воды // Сегодня. – 2004. – № 141(1785). – С.6.

Отримано 28.04.2005

УДК 339.924

В.М.ГОРБАТОВ, канд. экон. наук

Харьковский национальный экономический университет

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ПРОИЗВОДСТВА И РЫНКОВ СБЫТА ПРОДУКЦИИ

Анализируются особенности глобализации производства и рынков сбыта продукции, ее уровни, субъекты и подходы к оценке. Рассматривается модель эволюции национальных корпораций в глобальные. Проанализирована гипотеза о стадийности процесса глобализации.

На протяжении второй половины XX ст. наблюдался процесс постоянного повышения уровня взаимозависимости и интеграции стран мира, которая в дальнейшем получила название «глобализации».

Экономические взаимоотношения между странами мира осуществляются в форме: а) торговой деятельности, включающей в себя экспорт и импорт товаров и услуг; б) инвестиционной деятельности, включающей в себя прямые инвестиции в страны и из стран; в) производственной деятельности, включающей в себя производство и реализацию продукции транснациональными корпорациями на внутренних рынках и экспорт продукции в другие страны мира.

В связи с ускорением процессов глобализации обостряется и конкуренция на мировых торговых и финансовых рынках между субъектами хозяйствования (корпорациями) из разных стран мира. Сегодня, чтобы быть конкурентоспособным недостаточно быть международной корпорацией (МНК), необходимо быть транснациональной (глобальной) корпорацией (ТНК).

Глобализация приобретает различные значения в зависимости от того идет речь об отдельной корпорации, отрасли, стране или мировой экономике в целом.

Важной проблемой при исследовании глобализации является оценка данного процесса.

Существуют различные точки зрения на решение данной проблемы [1-4], предлагаются различные показатели оценки процесса глобализации. На основании анализа литературных источников, автором была проведена систематизация основных показателей оценки этого процесса и проведен анализ целесообразности их использования. В результате исследования были сделаны следующие выводы: